

שיעורי ליל שבת

שיעור מזרינו רבי מרדכי בונם זילברברג שליט"א

גליון מס' 187 - תש"פ

בית הכנסת המרכזי שיכון ה'

האם עדיף להתפלל בחלק המקורה של הכותל המערבי מאשר ברחבת הכותל?

העונש הכי גדול שיש ליהודי זה לאבד את מתיקות התורה

קראנו בפרשת בהעלותך 'ויהי בנסוע הארון ויאמר משה, ופירש"י שם 'עשה לו סימניות מלפניו ומלאחריו (נונים הפוכים) לומר שאין זה מקומו, ולמה כתוב כאן, כדי להפסיק בין פורענות לפורענות, ומהם שתי הפורענויות, הפורענות האחרונה היא המתאוננים, והראשונה היא ויסעו מהר ה', נשאלת השאלה, אמנם הפורענות האחרונה היא פורענות שהרי הקב"ה נפרע מהמתאוננים, אבל זה שעם ישראל נסעו מהר ה' כתינוק הבורח מבית הספר זה אומנם מעשה לא ראוי, אך איזה פורענות יש כאן?

התשובה היא, מי בורח מהבית, מי שלא טוב לו בבית, מי בורח מהישיבה, מי שלא טוב לו בישיבה, ולמה לא טוב לו, כי הבית קר, זאת לא חממה, אין לו מתיקות בבית שלו, אין לו מתיקות בישיבה שלו, וזוהי הפורענות הגדולה של 'ויסעו מהר ה', כי מי שיש לו מתיקות לעולם לא ירצה לברוח, הוא לעולם לא יעזוב את הבית מדרש, העונש הכי גדול שיש ליהודי שומר תורה ומצוות הוא לאבד את מתיקות התורה, וכדי לקבל את מתיקות התורה צריך להתפלל לבקש ולהתקדש, ואז מקבלים תענוג וחיבור לתורה שאין שום דבר שיכול להשתוות לגודל המתיקות שיש לזוכה בזה.

כתב השו"ע (סי' צ' ס"ה) "לא יתפלל במקום פרוץ כמו בשדה מפני שכשהוא במקום צניעות חלה עליו אימת מלך ולבו נשבר", ומקור הדברים הוא מהגמ' בברכות (ל"ד ע"ב) "אמר רב כהנא חציף עלי מאן דמצלי בבקתא", ופירש רש"י (ד"ה בבקעה) דדוקא כשהוא במקום צניעות חלה עליו אימת מלך ולבו נשבר'.

ופסק כן המ"ב (שם ס"ק י) וז"ל 'ובגמ' איתא דחצוף הוא מי שעובר על זה, וכתב הפרי מגדים דעל כן אם נזדמן לו בית שאין בו חלונות ובקעה, טוב יותר להתפלל בבית שאין לו חלונות'.

והנה בשערי תשובה (שם ס"ק ג) הביא שבספר בתי כהונה (ח"א סימן ט) כתב דבמקום המוקף מחיצות אפי' שאינו מקורה שפיר דמי, וכתב הבר"י שכן המנהג פשוט בתוככי ירושלים עיה"ק שהציבור מתפללין בביהכ"ס במקום שאינו מקורה, ורבנן דמתיבתא מתפללין מנחה וערבית בחצרות בתי מדרשות, עכ"ל.

ויש לדון ברחבת הכותל המערבי, האם עדיף להתפלל בחלק הסגור והמקורה ולא ברחבה עצמה, או אין כל עדיפות בכך, ויסוד הנידון הוא האם צריך להתפלל במקום גזר, ושייך בזה כל הכללים של מחיצה בשבת ועירובין כצורת הפתח ולבוד ומוקף בני אדם, או שאי"ז נוגע כלל לדיני מחיצות, דאף כשיש צורת הפתח לבוד או מחיצת אנשים עדיין אין אימת המלך עליו, ומאידך גיסא בכותל המערבי שודאי אימת המלך עליו לא צריכים מחיצות כלל.

והנה התוס' בברכות שם הקשו (ע"פ ביאור הגליון שם בקושייתם) דלגבי יצחק כתיב 'ויצא יצחק לשוח בשדה', והוכיחה הגמ' לעיל בברכות (כ"ו ע"ב) שמפסוק זה מוכח שיצחק תיקן את תפילת המנחה, כיון ששיחה היא תפילה כפי שמוכח מהפסוק 'ולפני ה' ישפוך שיחו', ואם כן קשה כיצד התפלל יצחק בשדה ולא היה בכך משום חוצפה.

ותירצו התוס' בחד תירוצא שיצחק עמד במקום שלא היה חשש שיפסיקוהו עוברי דרכים, ולתירוץ זה מבואר שאין צריך שהמקום יהיה גזר אלא שיוכל להתפלל בשלוח ונחת בלי מפריעים.

אלא שבמ"ב שם (ס"ק יא) מביא שהב"י (שם ס"ה) מיאן לקבל את דברי התוס', וטעמו דאם כל המניעה מלהתפלל בשטח פתוח היא משום הפרעת עוברי דרכים א"א לחושבו 'כחצוף' בעבור כן, ורק אם הטעם הוא משום 'אימת מלך'

נחשב כחצוף אם מתפלל במקום שאין אימת מלך עליו, וסיים במ"ב שם דאף שהמגן אברהם ושאר אחרונים מישבים לדברי התוס' מכל מקום כתבו שבזוהר משמע שיש להתפלל דוקא בבית ולא בשדה.

ועוד תירצו בתוס' שם דהשדה שיצא יצחק להתפלל בו היה הר המוריה, ופירשו הב"ח (שם ס"ק ד) והט"ז (שם ס"ק ב) דכונת דברי התוס' היא שהר המוריה אינו פרוץ אלא מוקף מחיצות, ולכך אין התפילה בו נחשבת לחוצפה, ואף על פי כן היה נקרא שדה.

ואולם הכף החיים (שם ס"ק נו) הביא בשם המטה יהודה (סי' צ ס"ק"ב) שכוונת דברי התוס' היא שכיון שהר המוריה הוא מקום המקדש, ומקום כפרה שממנו נברא אדם הראשון, ושם בנה נח את המזבח והקריב בו קרבן, וגם אברהם אבינו בנה שם מזבח ועקד את יצחק, על כן אימת המקום הקדוש הזה על המתפלל בו ודאי שליבו נשבר ונכנע, אבל כשעומד בשדה סתם ומתפלל הרי זה מעשה חציפות.

ומבואר שנחלקו הב"ח והט"ז עם המטה יהודה בספק הנ"ל האם במקום קדוש שאימת מלך עליו צריך מחיצות או לאו, לדברי הב"ח והט"ז אף בהר המוריה שאימת מלך עליו יש דין שהמקום יהיה מוקף מחיצות, ומבואר בדבריהם שיש להתפלל במקום גזור דוקא, ומדבריהם נמצא חומרא וקולא, החומרא שגם במקום קדוש צריך מחיצות, והקולא דמהני כל גדרי מחיצות כלבוד וצורת הפתח, אבל לדברי המטה יהודה אין הדבר תלוי בדין המחיצות אלא במהות המקום, ועל כן לא מהני מחיצות כלבוד וצורת הפתח כיון שבפועל אין אימת מלך עליו, ומאיך בהר המוריה שמקום קדוש הוא מותר להתפלל אף בלא מחיצות.

ולהלכתא ודאי נראה כדברי הכף החיים בשם המטה יהודה, שהרי עם ישראל לדורותיו מתפלל ברחבת הכותל המערבי עוד לפני שהיה שם מחיצות כלל, ולא הקפידו להתפלל דוקא בחלק הפנימי, והטעם הוא כיון שזהו מקום קדוש ואימת מלך עליו.

ושוב ראיתי שבספר אישי ישראל (פרק ט ה"ח הערה כד) כתב ששאלו כן את רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א כיצד עם ישראל מתפללים בכותל המערבי, והשיב דיתכן שחצר אינה נחשבת למקום פרוץ, ועוד דזהו מקום קבוע לתפילה.

והנה מצוי הדבר במקומות שונים שמתפללים תפילת מעריב בשטחים פתוחים כדי להרויח זמן, וע"ז נאמר בגמ' 'חציף מאן דצלי בבקעה', ולכך אין המקום מתקדש בכך אף שמתפללים שם שנים רבות שהרי תפילה זו נוגדת את ההלכה ואינה מקדשת, אבל בתקופה האחרונה שעם ישראל התפלל בחוץ בהיתר גמור וזה היה רצון ה', על כן יש לדון האם אותו מקום התקדש, ויהיה ניתן להמשיך ולהתפלל שם באופן קבוע גם לאחר שאין צורך בכך.

אך ודאי אינו כן, דכיון שהתפילה שם היא רק בדרך ארעי אין המקום מתקדש ע"י כך, והדברים מבוארים להדיא בגמ' מגילה (כו ע"א) 'בני העיר שמכרו רחובה של עיר לוקחין בדמיו בית הכנסת, ואמרינן בגמ' אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן זו דברי ר' מנחם בר יוסי, אבל חכ"א הרחוב אין בו משום קדושה, ורבי מנחם בר יוסי מאי טעמיה הואיל והעם מתפללין בו בתעניות ומעמדות, ורבנן ההוא אקראי בעלמא.

ומבואר שלדעת רבנן כיון שהתפילות שם הם באקראי בעלמא אין הרחוב מתקדש, ואף לדברי רבי מנחם בר יוסי כ"ז דוקא שם שהתפללו באופן קבוע בתעניות ומעמדות ברחובה של עיר, אבל אצלינו שזה רק לתקופה קצובה ודאי שלכ"ע אין בו קדושה, ועל כן לאחר גמר המגיפה בעז"ה נחזור כולנו להתפלל רק בבתי כנסיות ומקומות סגורים ולא בחצירות וברחובות.

קול רנה וישועה באהלי צדיקים

ברכת מזל טוב שלוחה בואת למזרינו הגאון רבי מרדכי בונם זילברברג שליט"א
לדגל שמחת נישואי בנו הבחור המופלג יהושע חנן שליט"א מבחירי ישיבת תורה בתפארתה
עב"ג לבית משפחת קיסנר, יה"ר שייזמו לבנות בית גדול לה' ולתורתו לתפארת עם ישראל